

A regöscserkészlet tradíciói az úttörőmozgalomban ¹

Volt módom kifejteni egykor, a Népművelés 1990/2. számában, hogy a magyar úttörőmozgalom „hőskorában” az „úttörő-ideológiában” (akárhogy is történt, s akármilyen környezetben) a folklorizmus értékvilága karakterisztikusan jelen volt. Adatom közvetlenül nincsen, hogy ebben a regöscserkészlet tagjai, aktivistái milyen mértékben játszottak szerepet. Tény, hogy a Soli Deo Glóriá-s Kaposi Edit fiatal néprajzusként egyenesen feladatba kapta (Ortutay Gyulától, aki egyszerre volt ez időben a nagyszabású változásokat szervező politikai erők máig ellentmondásosan megítélt reprezentánsa, ugyanakkor jeles néprajztudós is), hogy érvényesítse az új mozgalomban a néphagyomány nevelő erejét, de ott bábáskodott Keszler Marika (az egykori Levente-együttes vezető táncosa, a népi gyermekjátékok tudósa, és hosszú életén át szelíden, de makacsul közvetítője), sőt maga Muharay Elemér (az egykori Levente Együttes alapítója) is. Az Úttörővezető című folyóirat első számaiban, 1946-47-ben ő és Volly István játéka olvashatók.

Persze, Kodály hatása is nyilván igazolható. A Mester csillebérci látogatásai ikonként jelentek meg a „legvadabb” időkben is az úttörők önképében, sokáig az ő „cseremiszes” hangulatú „Ej haj száll az ének-e” volt a hivatalos úttörőinduló. (Bizonyára a népi kollégistákon keresztül is csörgedezett ez a hagyomány.) Nota Bene, egy 1946-ból származó írás egyenesen „legyenek Bartók úttörőcsapatok!” felszólítással élt.

De mindez történelem. Magam nem szerezhettem még minderről tapasztalatokat, hiszen épp hogy megszülettem akkor. Személyes történetemhez hozzátartozik, hogy a Vass Lajos-Kaposi Edit házaspár szomszédunk volt, egymás

mindennapos látogatói, hamar kinyitották figyelmemet – szüleim úgyszintén – a népművészet emberi fontosságára.

1957-ben hallottam először ebben az összefüggésben a „regös” elnevezést. József Attila regöscsapat jött el látogatóba az őrsvetőképző táborba, s adta elő műsorát. Fiatal mérnökember, Váradi István vezette a csoportot – aki ma a Garabonciás történelmi táncegyüttes művészeti vezetője. Nyilvánvaló az elnevezés forrása. Nem is maradt fenn sokáig a csapat. Hogy a területi csapatok elleni averzió – a konszolidációnak az iskolán kívüli formáció gyanús, ellenőrizhetetlen valami lett erre az időre -, vagy a néphagyomány elleni hevület játszott-e nagyobb szerepet, nem tudom.

Aztán egyre többet hallottam eszméléssel a regöscserkészetről. Olykor már – közművelődési szövegekben – olvasni is lehetett róla, egy-egy jeles népiegyüttes-vezető mögött az idősebbek összesúgtak: „ő is regös volt”.

Úttörőlet, ifilet, 4 év falusi csapatvezetés – egy népviseletéről nevezetes, hagyományos palóc faluban – után az Úttörő Központban lettem munkatárs, amolyan „kulturfelelős” féle. 1974-et írtak. A táncház-mozgalom fellendülése idején. A Népművelési Intézet munkatársaival szoros kapcsolatban szerveztük a különböző eseményeket, fesztiválokat (néptánc, színjáték stb.). Az idősebbek, Borbély Jolán, Keszler Marika, Vásárhelyi László, Debreczeni Tibor, Hollós Gizi befogadtak maguk közé. (Szép emlékem, amikor Marikával és a püspökhatvani Lami Pistával – aki meg népfőiskolás volt egykor – Békéscsabán éjszakáztunk a nemzetiségi úttörőfesztivál előestéjén. Az éjszaka dalolással

telt el. Nagyon büszke voltam, amikor hajnalban Pista megszólalt: nem gondoltam volna, hogy egy városi fiú bírja velem tartani a tempót a népdalozásban.)

De a fiatalokkal, az ekkor igen dinamikus színre lépő – nem egy vonatkozásban az akkori Népművelési Intézetben „rejtőzködő” egykori regösök támogatásával fejlődő –Fiatalok Népművészeti Studiójával is jó kapcsolatom lett, többen ma is barátaim (Sebő Ferencék, a muzikusok, Landgráf Katáék, Székely Éváék a népi kismesterségek képviselőiben). 1976-ban velük szerveztük az első (komplex) népművészeti szaktábort Csillebércen. Ennek nagy sikere volt, felfigyeltek rá a honismeretisek, Morvay Péter atyai barátságát szerezhettem meg ekkor.

E siker után hívták fel a figyelmem Julóra, Jánosi Sándorra. Mondták is, meg nem is cserkész múltját. Felkeltették kíváncsiságomat. Nem bántam meg. A 78-as, második népművészeti tábor szakvezetői közt már ő is ott volt. Nem volt vele könnyű. A több évtizedes „kiéheztetés” – meg a kor – megtette a magáét, zsörtölődött, a gyerekek megmosolyogták furcsa szokásaiért. Kötelességem volt, hogy feladatot adjak neki a mozgalomban. Úgy éltem meg, a kései jóvátétel a legkevesebb számára. A táborújság, a próbarendszer, a dalosfüzet stb. mind-mind az ő fékezhetetlen energiáit tanúsították. De sokszor csillapítani kellett. Ha valamelyik vezető a kiszéjárs szokását akarta megeleveníteni, akkor elvörösödött, az asztala csapott:

- Nem azért szabadított fel bennünket a vörös hadsereg (sic!), hogy még mindig ezt a sváb szokást (sic!) tanítsuk a gyerekeknek! – Ilyen volt, ilyennek kellett elfogadni. Ettől az időtől fogva folyamatosan publikálhatott az Úttörővezető című lapban, megtisztelő, hogy közösen is jegyzünk néhány írást. Szomorú kötelességem volt az Úttörővezető 1985/5. számában megírni a róla a nekrológot. Tanítómesterem volt: a szó szoros értelmében, magához rendelt hét-

ről-hétre, kezembe nyomott egy Karácsony-kötetet, legközelebb kikérdezte, s közben mesélt. No meg lekváros lepényt ettünk, a gazdasszony finom sültét. (A Demokrácia és cserkészlet című esszéjében ebben az időben adathattam ki az Országos Pedagógiai Intézet belső kiadványában – Hárs Lászlónak és Trencsényi –Waldapfel Imrének úttörős írásai kíséretében, így hármásban ez jó társaság volt!)

Amikor 1987-ben az Ifjúsági Szemlében rekasztal beszélgetést kezdeményeztem és vezettem a cserkészetről – Gelencsér Katalin, Gergely Ferenc és Papp Emil társaságában -, akkor már értettem és tudtam: a regös-cserkészlet a XX. századi gyerek-kultúra meghatározó áramlata.

Van még egy apokrif regös-cserkész. Ugyan nem szereti vállalni Rakó József, az egykori (1956. decemberi) „Őrszem”, aztán az úttörők romantikapárti örökös deviánsa, aki 1989-ben az újrakezdet és az erózió drámájával elfoglalt úttörőmozgalomból kiválva a Magyarországi Felfedezői mozgalmat hozta létre és működteti. A szervezet metodikája és kultúra-felfogása magáért beszél.

Egyébként a mai úttörők közül azok a csapatok maradtak meg értékeremtő-hordozó közösségként – pl. a Pest megyei Tárnokon, Gombán -, ahol a regös-metodika érvényesülni tud. Most már végképp láthatatlan hajszalereken, több generáció tapasztalatain át.

Jegyzet

- 1 Ez az írás nem jött volna létre Pusztai Jánosnak, egykori regös-cserkésznek biztató szavai nélkül. A regös-mozgalomnak a cserkészleten belüli 65 év előtti kibontakozására emlékezve kérte: tekintsem át, „mutatis mutandis” miképp érvényesültek a cserkészlet felváltásaként színre lépő magyar úttörőmozgalomban az a pedagógiai kultúra, amit a regöséletből ismerünk a magyarországi ifjúsági munka világában.